

Steen Klitgård Poulsen

Monika Helfer - et forfatterportræt

I december 2022 læste vi i den tyske læseklub på Frederiksbergs bibliotek den østrigske forfatter Monika Helfers roman "Pakket", oversat af en af gruppens medlemmer Dorthe Seifert og udgivet på forlaget Palomar. Det udløste en livlig diskussion, der både kredsede om bogens litterære kvaliteter og om dens billede af en historisk situation: 1. verdenskrig i et afsides hjørne af Østrig, provinsen Vorarlberg, der grænser op til Schweiz og hvor forfatterinden er født og stadig bor. Diskussionen var i nogen grad præget af, at holdet, bortset fra oversætteren og undertegnede, ikke vidste, at "Pakket" var første del af noget, der p.t. er en trilogi, måske med ansatser til endnu et bind. Vi to 'medvidere' forsøgte selvfølgelig at informere om de to næste bind i serien, men det er svært at gøre i farten og er kun en nødtørftig compensation for en egentlig læsning. Det følgende er en opfølgning på denne information, et portræt af et forfatterskab, der måske ikke tilhører verdenslitteraturens avantgarde, men som giver et godt indblik i det moderne Østrigs historie og som i sin tematik tager vigtige aktuelle emner op.

Eller et forfatterskabsportræt, da det er teksterne, der har været det vigtigste for mig, prosateksterne. Helfer har foruden disse skrevet og fået et par teaterstykker opført og produceret nogle hørespil, bl.a. i samarbejde med sin mand Michael Höhlmeier. Dem har jeg ikke haft mulighed for at få fat i. Helfers personlige liv har jeg heller ikke haft mulighed for og måske heller ikke interesseret mig for at skaffe mig detaljeret oplysninger om. Jeg er først og fremmest læser af skønlitterære tekster og ikke biografiskriver.

Men fast ligger det, at hun er født i 1947 i den vestligste af Østrigs provinser, Vorarlberg, på grænsen til Schweiz og i nærheden af hovedbyen Bregenz ved Bodensøen. Hendes far var bestyrer af en rekreationshjem for krigsveteraner oppe i alperne, og Monika tilbragte barndommen dér. I sit andet ægteskab med forfatteren Michael Höhlmeier har hun også boet i den egn, hvor handlingen i de fleste af hendes bøger udspiller sig, og hvor hun i 2004 på tragisk vis mistede en datter i en faldulykke. Jeg kan af de mange priser og udmærkelser, Monika Helfer har fået, se, at hun i høj grad bliver betragtet og værdsat som regional forfatter, som en repræsentant for en særlig alpekultur, der står i en vis kontrast til det højkulturelle storbymiljø i Wien, Salzburg og andre østrigske byer. Jeg skal ikke gøre mig klog på denne forskel, men kan jo konstatere den betydning, bjerglandskabet og adgangen til den store sø har i hendes romaner. De foregår næsten alle dér, rejser man for langt væk, kan det gå gruelig galt.

Derfor er det ikke uvæsentligt – men måske overraskende – at notere sig, at en af Monika Helfers største salgssucceser har været en serie rejsebøger. Bøgerne om den ca. elleveårige pige Rosies rejser til New York, Wien og for nylig også Havanna. Men bortset fra også at være 'normale' rejsebøger med portrætter af de pågældende storbyer, er de også fortsættelser af det tema, der er det dominerende i Monika Helfers forfatterskab: barnets sunde, livskraftige modstand mod en depraveret og menneskefjendsk kultur. En kultur, der godt kan trives i landlige miljøer, men i særdeleshed gør det i de store byer. Hvor cubanske Havanna dog synes at udgøre et alternativ: i romanen om Rosies rejse til denne fra 2022 synes hun efter anmeldelserne at dømmes at have fundet et fristed for sin fantasi og udfoldelseslyst. Det er dog næppe en ren idyl – en sådan findes vel ikke i Cubas hovedstad og i alt fald ikke i Monika Helfers bøger.

Der altså næsten alle har barnet og dets oplevelse af verden som udgangspunkt. Beskrevet for voksne og med tydelige polemiske pointer. Det gælder også Rosie-bøgerne, selv om forlaget opgiver, at de kan læses af børn fra 6 år og 'fremefter'. 'Meget kloge børn' må man nok slutte. Også Helfers slægtssaga, der har været den hidtidige kulmination på hendes forfatterskab – også kvalitetsmæssigt – blev befordret af en Rosie-bog: den i 2015 sammen med ægtemanden udgivne "Rosie und der Urgrossvater". Rosie er her det spørgende og evigt nysgerrige barn, der interesserer sig for verden og nu også begynder at interessere sig for sin slægts historie. Og så har vi spillet gående!

Og det har det faktisk været gennem hele forfatterskabet. Jeg har ikke læst det hele, kun den del af det, der har været tilgængelig via danske biblioteker, men det har været (forbavsende?) mange. Man synes lige fra starten at have været opmærksom på denne østriger fra alpeprovinsen, der beskrev børn så positivt og udtryksfuldt. Al sin regionalisme til trods er Monika Helfer alligevel en universel forfatter.

Hun debuterede i 1977 med en samling kortprosattekster "Eigentlich bin ich im Schnee geboren", illustreret af hendes bror Richard Helfer, den person hvis selvmord ligger til grund for plottet i hendes seneste roman "Löwenherz" fra 2022. En roman der således på en måde kom til at snøre en sløjfe på hele forfatterskabet. Novellesamlingen og den efterfølgende romandebut "Die wilden Kinder" fra 1974 har jeg ikke læst, men jeg kan af omtaler se, at det klassiske Helfer-scenarie allerede her er sat: i byen Bregenz forsøger to teenagepiger at få styr på både deres forældres kaotiske liv og deres eget ikke helt så kaotiske. Det er pigerne, der har fat i den lange ende. "Die wilden Kinder" blev 1988 filmatiseret til TV, hvad der naturligt bidrog til dens og dens forfatters voksende

popularitet. Hendes sidste bog, den autofiktive "Die Jungfrau" fra 2023, synes at være en fortsættelse af denne beretning om de to teenagepiger. Det vender jeg tilbage til.

Helfers næste bog "Mulo" fra 1986 med genrebetegnelsen "eine Sage" har jeg imidlertid læst. Den har eksperimentets karakter, måske ikke helt vellykket, men spændende i sit udgangspunkt og perspektivrig for det efterfølgende forfatterskab. Derfor den følgende, mere udførlige omtale. Her møder vi for første gang de tre moderløse søstre, som skal blive omdrejningspunktet i trilogien fra "Pakket" over "Far" til "Løvehjerte" og "Die Jungfrau", og som synes at have autobiografisk baggrund. "Mulo" er tilegnet den Michael (Köhlmeier), som Monika Helfer på dette tidspunkt lige var blevet gift med, og som hun i de efterfølgende bøger gang på gang hylder. Også i hans egenskab af far til den datter, som de på tragisk måde mister. Det synes som om han har været en årsag til, at hun har kunnet lukke op for de personlige traumer.

For "Mulo" er en barsk historie, der handler om en forsømt piges opvækst, hendes senere liv som mor til to døtre og hendes sluttelige død. Efterladende disse piger i et tomrum, som læseren selv må forestille sig udgangen på. Hvis den sidste halvdel af bogen har sagnets form, er det i traditionen fra de brutaleste af brødrene Grimms eventyr, der jo også ofte ubarmhjertigt afslører verdens ondskab. I Monika Helfers univers foregår det i det landskab i Vorarlberg i Østrig, hvor hun er født og har boet det meste af sit liv.

Her bor tre søstre, Maria, Grete og lillesøster Sophie, kaldet Soffi, hos deres moster, efter at moren er død af kræft og faren forsvundet ind i et kloster, hvor han laver lidt tilfældigt arbejde, mens han systematisk er ved at drikke sig ihjel. Et sørgeligt udgangspunkt, men i første del af "Mulo" synes de tre piger at klare det: mosteren holder styr på dem og sin egen brogede familie, der består af et par tvillingebørn, en mand og nogle mere eller mindre stabile mandlige familiemedlemmer. Hvordan de får til dagen og vejen er ikke helt klart, men de klarer sig. Pigerne går i skole, arbejder lidt ved siden af og holder sig i øvrigt for sig selv. Og sammen.

Men på et tidspunkt går søskendeflokken i opløsning, de store piger finder hver tvivlsomme og mærkelige mænd, som de slår sig sammen med, og lillesøster Soffi efterlades alene med mosteren. Dennes mand og de andre mænd i huset, kaldet 'kartofflen', er forsvundet ud i den store verden. Det samme gør også Soffi efter nogen tid, og anden del af romanen foregår så i den stil, der har givet undertitlen: en saga. Eller en 'vandrerhistorie' i den dobbelte betydning af ordet, idet Soffi flakker fra mand til mand, rager sig en datter til hist, en anden pist, og bliver gang på gang samlet op af forhutlede, ensomme, fattige stakler, der ikke kan give hende de sikre forhold, som hun hele tiden søger. Til slut dør hun en ynkelig død, udslidt og depressiv, mens hende to døtre, nu

moderløse som hende selv, synger en barnesalme over hendes lig. Melodramatisk for fuld udblæsning, men vel en logisk afslutning på en historie om misrøgtede og efterladte børn. En historie der ligesom skriger efter en fortsættelse, hvad man så også kan se det efterfølgende forfatterskab som. Konstellationen med de tre moderløse piger hos deres moster og hendes skrupskøre familie får sin historiske baggrund med trilogien om Helfers egen familie. Opturen starter fra et lavpunkt.

Mulo er det spanske ord for et muldyr, en krydsning mellem hest og æsel, særlig velegnet som træk- og pakdyr. Soffis funktion hos sine mange mænd. Men også i sigøjner mytologi betegnelsen for 'den sorte død', et skrækuhyre der dukker op i angstanfald, og som viser sig for den døende Soffi. Et begreb der ikke spilles på ret mange gange konkret i teksten, men som grundlæggende farver dens stemning. Det er en sort bog, fuld af sorg og uhygge, og uden megen lys for enden af tunnelen.

Men før hun når til denne sørgelige slutning, har Helfer forsøgt sig i andre eventyrformer, fx i 2. kapitel "Am Himmel", hvor Soffi er på rejse mod sin far i skikkelse af en kinesisk kejser, og møder mange sære fænomener, dyr og mennesker, på sin vej. Det virker som et forsøg på at skitsere en anden vej end destruktionen, men er ikke helt udfoldet. Den løve hun til sidst møder og elsker lidenskabelig, er i alt fald ikke nogen udvej for hende. Kejseren heller ikke, tilbage står de sølle mænd i sidste afsnit – og døden. Her slutter eventyret.

Og forfatterskabet begynder, et forfatterskab der handler om børns vanskelige kår og opvækstbetingelser. Set fra både børnenes og de voksnes synsvinkel, men altid fortalt for voksne. Mig bekendt har Monika Helfer ikke skrevet deciderede børnebøger fortalt for børn. Ingen af hendes senere bøger har de samme eksperimenter med stilistiske og genremæssige former som i "Mulo", men de tematiske ansatser følger hun op på.

"Ich lieb Dich überhaupt nicht mehr" fra 1989 har jeg ikke kunnet få fat på og heller ikke finde omtaler af på nettet. Den synes også kvalitetsmæssigt at repræsentere et lavpunkt i forfatterskabet, et produkt af hendes skilsmisse. Den næste "Der Neffe" fra 1991 har jeg imidlertid læst, og det er en spændende bog. Den handler igen om forholdet mellem voksne og børn, om børns berettigede og naturlige frigørelse og de voksnes lige så rimelige krav på at kunne realisere sig selv. Om demokratiets grundbetingelser kunne man sige, en øvelse i samliv i en moderne verden. Et lille, umiddelbart harmløst eksempel på denne tematik, men med en stor rækkevidde.

En 30-årig kvinde, Isabella, kommer ned fra Berlin til en lille landsby i udkanten af Bregenz for at passe sin søsters 11-årige dreng, Albert, mens søsteren og

svogeren er på en forsinket bryllupsrejse i fire uger et eller andet sted. Isabella, der er uddannet kok, har lige brudt et forhold til en kæreste og har øjensynlig god tid. Hun har også brug for at komme lidt hjemmefra og synes ikke der skulle være noget problem i at tage sig af den præpubertære Albert.

Det viser det sig dog at være. Albert vil ikke finde sig i, at Isabella fortsætter sit erotiske liv i hvad han betragter som sit hus, og Isabella ser for sent, hvordan hun sårer den store drengs følelser. Albert er den første af de selvstændige, oprørske børn i Helfers forfatterskab, der ikke vil finde sig i alting, og som skaber deres eget råderum. En venlig ven af huset, en tandlæge i den nærliggende Bregenz, der har haft et forhold til Alberts mor og også lige prøver søsteren af i forbifarten, griber dog ind og får repareret den familiære harmoni før de bryllupsrejsende vender hjem. En happy-end der har komikkens og den groteske farces træk, smukt gennemført og muntert fortalt. Vi kan alle se den underliggende konflikts generelle karakter, og ved også godt, at så nemt går det ikke altid. Men som en underholdende stiløvelse er "Der Neffe" bestemt en læsning værd, og den peger fremad i forfatterskabet.

På listen over Monika Helfers værker figurerer i 1994 det første værk skrevet i samarbejde med ægtemanden Michael Köhlmeier: "Der Mensch ist verschieden", en bearbejdning af den græske filosof Theofrasts tekster, der er interessant, fordi den vidner om Köhlmeiers store fascination af antikken og peger frem til Monikas bog om deres fælles datters død "Bevor ich schlafen kann" fra 2010, hvor temaet spiller en nøglerolle. Derom senere.

Samme år, 1994, udsender Helfer sit næste selvstændige værk, romanen "Oscar und Lilli" der efter min mening er et af hendes hovedværker. Ét træk er gennemgående i Monika Helfers bøger om børn: børnene er klogere end de voksne. Mere realistiske, mere hjælpsomme, modigere og opfindsomme. Således også i "Oscar und Lilli", der handler om de to søskende Oscar på 7 og Lilli på 9, der bliver fjernet fra deres hjem af myndighederne, fordi moderen er syg og alkoholiker og ikke kan tage vare på dem. Faren er væk. De kommer til hver sin plejefamilie, og vi følger dem gennem to år, indtil de til allersidst igen søger sammen og synes at ville slå sig videre frem i livet i fællesskab. På det tidspunkt tror vi nok, det skal lykkes dem.

Historien er fortalt skiftevis med den ene og den andens optik og stemme. Dels er der en fortæller, der fortæller om dem og lader deres tanker og motiver komme til orde. Dels taler de også selv til en person, der refererer til vi læsere. Altså bogens fortæller. Selve fortællesituationen er ikke beskrevet nøjere, men synes at være fra en position nogen

tid fremme. Det givet et forsonende blik tilbage på hændelserne i de to børns barndom og tager vel også lidt af dramatikken af fortællingen: det gik dem alt i alt godt, føler vi. Der var i sidste instans altid nogen, der tog sig af Oscar og Lilli og bragte dem frem til voksenalderen. Det er alt i alt en optimistisk fortælling om to kloge og stærke børn.

Det er ellers velfærdssamfundets bagside, de to børn stifter bekendtskab med. Lilli får gennem sine veninder i skolen indblik i narkomiljøet og i en trøstespisende piges trøstesløse hverdag. Selv udvikler hun et forhold til en 'Gudsmoder'-skikkelse, som hun kan tilbede oppe på et bjerg – i fred for de påtrængende problemer. Oscar kommer til en dysfunktionerende småbørnsfamilie, hvor han dels tager sig af baby (som undervejs får en lillesøster), dels af en døende bedstemor, som han trøster på en sådan måde, at hun overlader ham sin hemmeligt sammensparede formue. En emsig advokat ordner det praktiske. Det er en både rørende og grotesk historie, og udstyrer lillebroren med den kapital, som søskendeparret ved romanens slutning ser ud til at kunne leve af. To engle går med glans gennem den syndige og smudsige verden – vi spekulerer på, om de dog ikke forlader den med sår på sjælen. Men Monika Helfer vil have os til at tro på det gode i mennesket – og hvem er ikke tilbøjelig til at lade sig lokke? Efter min mening den første rigtigt velkomponerede og velgennemførte bog i forfatterskabet. Efter den dystopiske "Mulo" en optimistisk børnehistorie. De supplerer hinanden.

Temaet de stærke børns oprør mod samfundets forsømmelse og tvang får en ny, mere kønspolitisk dimension i Helfers næste roman "Wenn der Bräutigam kommt" fra 1998. En mor og datter bliver gravide nogenlunde samtidigt med den samme mand. Moren er tæt på de fyrre, datteren er 19. Begge føder piger, der således er halvsøstre. Morens yngste datter er også halvkusine med sin mors datterdatter. Moren møder sine to døtre efter lang tids adskillelse ved mandens begravelse, manden har i mellemtiden fået en ny kone og en datter med hende. De to sæt familier mødes dog aldrig, de to halvsøstre stikker af under ceremonien, og romanen består hovedsagelig af den ældstes fortælling til den yngre om, hvad der er sket.

Lyder det indviklet? Jo, såmænd, helt enkelt er det ikke, og vist heller ikke særlig almindeligt, så vidt jeg er orienteret. Men ikke utænkeligt, sæderne er jo ikke hvad de har været. Vi får nogle skarpe, tydelige portrætter af kvinder i tre generationer: moren, der aldrig kaldes andet end "Mama" eller "Mutter", hendes ældste datter, Bruna og dennes datter Judith; ganske kort antydes at mandens tredje datter, Dani, også har en ikke helt flatterende karakter, morens anden datter, Sonja, er så godt som fraværende i fortællingen, hun er blot én der lægger øret til Brunas bekendelser.

Men ellers er romanens helt afgørende hovedperson manden, Vasco Honka, der første gang præsenteres i en dødsannonce med et kors foroven. Han er mystisk: kommer ud af ingenting, har øjensynlig ikke noget arbejde, lever af sine piger, siger næsten ingenting og forsvinder en gang imellem. Først til morens, siden også lidt til Brunas sorg. Men han har "karisma", ordet bruges i bogen, og skildringen af ham skal begrunde denne betegnelse. Han er lille, ikke ret køn og usoigneret, men hans øjne har et eller andet. Han lunter i hælene på pigerne og gør hvad de siger, men når han stirrer på dem, lystre de. Det er den magi, der er bogens hovedtema.

Ordet "Bräutigam" (brudgom), der så vidt jeg kan se kun forekommer i titlen, er vel lige så tvetydig på tysk som på dansk. Det er selvfølgelig først og fremmest betegnelsen for en mand, der står foran at skulle giftes. Vasco står ikke for at skulle giftes med hverken moren eller Bruna, vi hører først om hans giftermål, da han er død. Det spiller ingen rolle. Men ordet "brudgom" har en bibelsk klang, som fx når nonner indvies til deres klostertilværelse som til deres brudgom, Jesus Kristus. Og Helfers titel "Når brudgommen kommer" henviser utvetydigt til Mathæus Evangeliets 25. kapitel, der fortæller lignelsen om de ti brudepiger, hvoraf de fem er kloge og tager imod Jesus' budskab, de sidste fem er dumme og må klare sig så godt de kan. Som så mange af Biblens lignelser en grum historie, nådesløs over for dem, der ikke lytter til mesteren.

Er det da sådan en historie, Monika Helfer fortæller? Både og. Romanens første kapitel indrammes af en samtale mellem Bruna og hendes datter Judy om Vasco og omstændighederne omkring hendes (Judys) tilblivelse. Judy sidder i badekarret uden vand, Bruna på gangen uden for badeværelset, hvis ovenvindu er smadret og lader lyd slippe igennem. En grotesk situation, der svarer til Judys holdning til hele denne familiehistorie: hun vil ikke gå til begravelsen: "En bastard går ikke til sin fars begravelse", siger hun. Hun er uden for fortryllesen, hun er en af de fem brudepiger, der ikke ville høre mesterens budskab. Men hun er ikke dum: slagfærdig, obsternasig, på vej ud i samfundet. Man kan diskutere den komposition, Monika Helfer har valgt: at komme med den i bibelsk forstand 'negative' variant, før hun udstiller 'de kloge' – dvs. dem der er dumme nok til at falde for fristeren. Når vi læser andet kapitel med Brunas lange forklaring til halvsøsteren Sonja, skal vi hele tiden have samtalen mellem Bruna og hendes datter in mente. Det kan man godt, men måske skulle Helfer have byttet om på faktorerens orden. Modsat i matematik har de i litteraturen en betydning.

"Wenn der Bräutigam kommt" er en miniroman om frigørelsen fra den maskuline frister, den tavse, men karismatiske mand, der kan vikle kvinderne om sin lillefinger, hvis han vil. Men øjensynlig dør af det, det sidste hører vi dog ikke noget sikkert om. Men bogen er en slags afskedssalut til patriarkatet, iklædt diverse referencer til biblen og religiøse koder. Vel en kultur, Monika Helfer var vokset op i og kendte indefra.

Denne maskuline kulturs fatale følger for en dreng er da temaet i den næste roman "Mein Mörder", der udkom i 1999. Det er en grim historie, tilegnet Helfers barnebarn som man sandelig må håbe ikke er kommet ud for de hændelser, roman fortæller om. Disse begivenheder fortælles af Ferdinand, hvis alder ikke opgives, men som anslået må være en 11-12 år. Han lever alene med sin mor, går øjensynlig ikke i skole og passes ind imellem af sin mormor. Han møder ved et tilfælde en fyr, Tschakko, der har begået et mord på sin far og dennes elskerinde, og som nu bor i en kælder i det boligkompleks, hvor også Ferdinand bor. Tschakko overtaler Ferdinand til at tage sin riffel (mordvåbnet) med og skjule det, indtil sagen har lagt sig. Den riffel bliver senere fatal: efter nogle forviklinger i Ferdinans egen familie ender han med at skyde en dame, der for ham ubelejligt blander sig i deres forhold. Romanen slutter med Ferdinands overvejelser over, hvordan han skal skaffe sig af med liget.

Hvad er nu det? En roman om en stakkels forsømt dreng og om forviklinger i et parforhold, der får fatale konsekvenser for børnene? I så fald er det en outreret historie, der har spændt det kriminalistiske plot til det yderste. Der refereres bogen igennem en schweizisk TV-serie med et plot a la dette. Man kan betragte det hele som en parodi på denne genre, en kritik af kommercialiseringen af familiestoffet til aftenunderholdning. Ihukommende den russiske forfatter Tjechovs bon mot om, at man ikke kan bære en bøsse ind på scenen i første akt uden at lade den gå af senest i femte. Helfer spiller på denne forventningsfølelse gennem hele romanen. Når Ferdinand kommer ud for noget sørgeligt eller provokerende ved vi, at han har et gevær liggende under sengen. Tre sider fra slutningen bruger han det.

Der er bare det ved det, at Ferdinand er en sød og særdeles fornuftig dreng, der hjælper sin mor med alle praktiske opgaver, og hele tiden bestræber sig på at blive dygtigere til at klare sig selv. Han får tiden til at gå, mens moren er på arbejde, eller han strejfer omkring og iagttager livet i byen. På et tidspunkt forelsker han sig i en kat, som han tager til sig. Det er muligvis problemer med den kat, der udløser det sidste mord, men det er nu ikke helt klart. Der er noget næsten skæbnebestemt over dette mord. "Hans morder", Tschakko, har på en måde smittet ham. Og alle de andre mere eller mindre ufølsomme voksne, de er vel hans egentlige mordere.

Vi får ikke at vide, fra hvilken position og tid, Ferdinand fortæller sin historie. Det begrænser nok romanens portræt af en begavet, men forsømt dreng. Ferdinand har store resurser, forstår vi, han kan måske nok klare sig, selv om han er kommet til at begå et affektmord. Men det får vi ingen indikationer af: vi får billedet af et barn, der kommer skævt i vej i et hårdt samfund af mennesker, der er optaget af deres egne problemer.

Det er og bliver Monika Helfers hovedtema. Intet tyder på, at hun som forlægger for sine historier har haft sine egne børn. Hverken de to, hun fik med sin første mand eller de to, hun havde med Michael Köhlmeier. Men det har selvfølgelig været en livsomvæltende oplevelse både for hende personligt og som forfatter, at hendes datter Paula som 21-årig omkommer i en tragisk faldulykke i de østrigske alper i 2003. Paula Köhlmeier havde allerede markeret sig som en talentfuld forfatterinde, og hendes død fik en betydelig medieomtale i Østrig – formodentlig til hendes forældres store fortrydelse. De reagerede dog begge med bøger, der mere eller mindre direkte forholdt sig til denne død, og som vel har været en del af deres bearbejdning af tragedien. For Monika Helfers vedkommende i første omgang med romanen "Bevor ich schlafen kann" fra 2010. Set i det perspektiv er den en af forfatterskabets mærkeligste bøger, men også en af de mest spændende.

Den er konstrueret omkring et særdeles overraskende fortællegreb, der umiddelbart må forvirre læseren og gøre ham/hende usikker. Hvad er det her for noget, tænker man: er det en parodi på den så udbredte genre autofiktion, er det en leg med fiktionen, en farce midt i fantasien som i Shakespeares "En Skærsommernats drøm", der spiller en central rolle i bogen? Eller er det den store tragedie, en pavane for en afdød prinsesse, en sørgemarch til beroligelse for en forfatter, før hun kan lægge sig til at sove?

Der er intet i romanens begyndelse, der tyder på en sådan sammenhæng: en østrigsk psykiater med speciale i anoreksi, Josefine Bartok, kaldet Josi, får konstateret brystkræft og får fjernet begge bryster. Kort tid efter springer hendes mand, Tomas, med hvem hun har to store børn, ud som bøsse og flytter sammen med sin nye ven. To chok lige efter hinanden, der nok ville kunne slå enhver omkuld. Josi flytter for sig selv og begynder at indrette sig på sit nye liv.

For at hjælpe hende til det, forærer hendes børn og hendes tidligere mand (og hans i øvrigt søde kæreste Eduard) hende et kursusophold på den græske ø Hydra ud for Piræus. Her møder hun en (gift) wiensk apoteker Max, som hun indleder en lille sommerflirt med, og aftaler et møde med, når de er vendt tilbage til Wien. Efter nogen tøven (det vender jeg tilbage til) dukker Max faktisk op, og de forenes i sengen. Så forsvinder han igen for en periode, Josi ser ham med en ny dame på gaden, men til sidst kommer han alligevel tilbage til hende, og bogen slutter med, at de (vistnok) beslutter sig til, at det her er *for good*. *Happy ending* som i enhver god romance. Så kan de og læseren lægge sig til at sove med god samvittighed.

Der er bare det lille 'men', at den foredragsholder på øen Hydra – og vi er allerede lidt mistænkelige over dette navn på det store uhyre i græsk mytologi med de mange fangarme, som kun helten Herkules kunne få dræbt – som Josi skal bruge som

rekreation, hedder Michael Köhlmeier, og langt de fleste, der i 2010 læste denne roman af Monika Helfer vidste, at det var forfatterindens ægte mand. Og at de havde været ude for en stor personlig tragedie. I bogen opholder Köhlmeier sig på Hydra med sin familie: to børn med de navne, de har/havde i virkeligheden, Lorenz og Paula, og sin kone, der aldrig bliver nævnt med navns nævnelse, men som jo altså er denne bogs forfatterinde. Forvirrende? Ja, det er sikkert også meningen. En forvandlingshistorie på linje med "En Skærsommernats drøm", der i øvrigt også foregiver at udspille sig i Grækenland.

Nu sker der imidlertid det, at den fiktive person Josi, hvis far var en bogentusiast med en benprotese efter et sår fra deltagelse i 2. verdenskrig – i romanen *Vati* får vi hans historie udfoldet som Monika Helfers biologiske far – slutter et nært venskab med Köhlmeier og Helfers datter Paula, der i romanen er 12 år, og også de to lover hinanden at genoptage forholdet, når de vendt hjem til Østrig. Paula er en meget selvstændig og udviklet ung dame, der bor med sine forældre og storebror i den østrigske provins Vorarlberg (som hun gjorde "i virkeligheden"), men under en tur til Wien med en teatertrup tager hun kontakt til Josi, og de genoptager det intense og fortrolige samvær fra Hydra. Det bliver faktisk Paula, der som en anden koblerske (som vi kender dem fra den europæiske komedietradition) får genskabt forbindelsen mellem Max og Josi. Der er optræk til, at hun måske kunne udvikle sig til Josis 'valgdatter' og blive i den fascinerende storby Wien, men til sidst længes hun meget forståeligt efter sin familie og tager tilbage til sine bjerge. Efterladende et løfte om at genoptage forbindelsen til Josi i fremtiden.

Der er altså bare det med historien, at Paula på det tidspunkt "i virkeligheden" er død! En lovende forfatter, hvis værker forældrene fik udgivet efter hendes død, ligesom far Köhlmeier i både en roman og en stor novelle allerede havde tematiseret sin datters død. På dansk findes af ham kun den lille kortroman "Pigen med fingerbøllet", der også godt kan læses som en elegi over den døde datter. Jeg har ikke læst andet af hverken Michael eller Paula Köhlmeier, men det ville undre mig, hvis ikke Monika Helfers roman på et eller andet punkt forholder sig til disse. Om ikke andet så ved som ægtemanden at optræde i egen person i sit fiktive værk. Det er provokerende, næsten påtrængende intimt.

"Bevor ich schlafen kann" vækker imidlertid Paula fra de døde og gør hende levende igen som 12-årig. Som en frelsende engel går hun gennem Josis liv, øver gode gerninger og spreder glæde omkring sig. Psykiateren Josi rådede sine patienter til at skrive deres historier ned som en slags selvterapi. Denne roman er givetvis forfatterindens selvterapi, tænker man, det er selvfølgelig helt forståeligt. Og i perioder også velskrevet, medrivende og elementært spændende. Ikke mindst en episode med et defekt klimaanlæg på Jodis hotel på Hydra udvikler sig til at blive symbolsk: Max som den Herkules, der løser gåden om det ottearmede uhyre (maskinen) og dræber det (ordner den). Michael

Köhlmeier har (som nævnt bl.a. i samarbejde med sin kone) udgivet flere genfortællinger af antikke myter, ikke mindst som lydbøger. Nu bruger hans hustru en af dem.

Problemet er, om denne åbenlyse autobiografiske dimension tvinger en til at læse den øvrige roman på samme måde. Helfer var gift, før hun blev det med Michael Köhlmeier og havde to børn med sin første mand. Om det er dem, der optræder direkte med deres navne i "Bevor ich schlafen kann", har jeg ikke kunnet få oplyst, heller ikke om hendes første mand sprang ud som bøsse og derved afbrød ægteskabet. Skildringen af hendes skilsmisse i den sidste roman "Löwenherz" tyder ikke på det, den fremstilles her som ret uproblematisk og harmonisk. At hun skulle være uddannet som psykiater og være blevet opereret for brystkræft virker også ret usandsynligt. Så hvad er sandt og hvad digt – som allerede Goethe spekulerede på? Uden rigtigt at kunne finde et svar.

Josis datter, Karla (som måske også er Monikas!), arbejder som rekvisitør på et teater, og forsyner sin mor med en mængde tøj fra garderoben. Ikke mindst mandsdragter, som Jodi elsker at bære. Uden derfor at springe ud som lesbisk – om end forholdet til Paula godt kan have lidt erotiske overtoner. Pointen er: det tvetydige, ubestemte, man klæder og sminker sig for at gøre det usikkert, hvem man er. Livet er et teater, nogen gange komisk, nogen gange tragisk, altid spændende. Teatrum mundi. Frem til sin sidste roman "Die Jungfrau" fra 2023 spiller Monika Helfer med det autobiografiske stof med stadigt nye varianter.

Sådan synes jeg også, at man kan læse hendes roman "Bevor ich schlafen kann". Men jeg er ikke sikker, hvad der måske også er tilsigtet. Den er i alt fald et hovedværk i forfatterskabet og nok burde oversættes til dansk.

Helfers to næste bøger har jeg ikke kunnet få fat på, men må nøjes med korte omtaler via anmeldelser og forlagspræsentationer. "Die Bar im Freien" fra 2012 er små kortprosastykker af forskellig observans, bl.a. en historie om en kvindelig fortæller på vej til sin datters grav. Den døde Laura spøger endnu. Forlaget taler om "Zauber und Poesie", og understreger igen børnenes livsglade optimisme og fantasi. Monika Helfers varemærke. "Die Welt der Unordnung" fra 2015 er mere dystert: det er et krimiplot om en gruppe forældre, en 9-årig pige og en fortæller, der sammen med en politiinspektør forsøger at opklare et barnemord. Ikke mindst inspektørens overvejelser om skyld og samfund giver bogen dens etisk-filosofiske præg. Et tegn på, at Monika Helfer med alderen er blevet mere reflekteret og eftertænksom. Måske også et resultat af datterens tragiske død?

Jeg har derimod læst "Schau mich an, wenn ich mit dir rede" fra 2017, den sidste bog før den store trilogi begynder at udkomme i 2020. Hvis man fastholder, at Monika Helfers profil som forfatter er gennemgående at beskrive samfundets og individets problemer gennem barnets optik, kan "Schau mich an" godt betragtes som et omdrejningspunkt i forfatterskabet. Fokus bliver nemlig her de voksne, deres konflikter og deres historie, for måske med den sidste i trilogien "Löwenherz" at vende tilbage til Helfers hovedtema: barnet som offer. At den også som den første af hendes bøger blev nomineret til den prestigefyldte tyske bogpris (longlisten) kan i den forbindelse vel kun betragtes som en biomstændighed. "Vati" fra 2020 kom helt frem til de seks sidste i nomineringen til det års bogpris, og var derfor helt tæt på.

Men "Schau mich an" foretager altså efter min vurdering et skift i forfatterskabet fra Helfers hidtidige fokus på børn og børneproblematikker mod en større historisk-social samfundsroman. Det sker gennem en særpræget og avanceret associationsteknik, som måske til en begyndelse virker lidt overraskende, men i sidste instans er vellykket. At jeg trækker lidt på det, kræver en begrundelse.

Romanen starter med, at en fortæller sidder i et U-bane tog og iagttager en dame med en halvstor datter, der skændes om et eller andet. Kvinden skælder ud på datteren med bl.a. de ord, der udgør bogens titel. "Se dog på mig, når jeg taler til dig!", en almindelig replik fra forældre til børn (!). Derefter begynder fortælleren at associere om disse personer, udstyrer dem med en far og et familieliv, der er i krise. For forældrene er skilt og datteren med det sære navn Genevieve, forkortet Vev, bor hos sin far, Malin. Han har i mellemtiden fundet sig en ny kone, Nati, der har to døtre, og da Vevs mor, Sonja hurtigt også finder sig en ny mand, The Dude, har vi pludselig en broget forsamling af personer at holde styr på. Fortælleren trækker sig (måske derfor?) tilbage og overlader historien til en normal tredjepersons stemme. Og så går det over stok og sten.

I den proces forsvinder barnet, ikke helt, men næsten. Vev slår sig sammen med sine to halvsøstre, og synes at danne sig sit eget beskyttede barneunivers (med en hund), mens hendes forældre med deres nye partnere kaster sig ud i endeløse seksuelle vanskeligheder og eksperimenter. Nogle af temmelig tvivlsom karakter. I Vevs fantasier er alle døde: forældre, bedsteforældre, halvsøstre, selv hunden med det symbolske navn Nemo er død. Vi ved jo, at det notorisk ikke er sandt, men sådan oplever hun det. Hendes fravær fra største delen af handlingen svarer til hendes egen oplevelse af at forsvinde i forældrenes turbulente liv. Her er skiftet i fortællervinkel solidarisk med hendes følelser. Det er en meget sørgelig slutning.

Det modsvares dog til dels af, at omtalte The Dude påstås at opleve en forløsning til et nyt livssyn – uden stoffer og kriminalitet, men med et trofast og tilgivende

familieliv med Sonja og hendes datter. Bogen næstsidste kapitel er en storladen, retorisk flot invitation fra ham til alle, herunder Sonjas tidligere mand og hans nye familie, om at deltage i en indflytterfest i en ny lejlighed. Vi tænker, at det vel må betyde en ny positiv situation fra det stakkels 'glemte' barn, Vev, men vi har vores tvivl.

Om det var den åbne slutning på forfatterskabets grundlæggende konflikt mellem forældre og børn, som bedømmelseskomiteen til bogprisen 2017 belønnede, ved jeg ikke. Jeg ville nok ikke selv have gjort det. Men romanen signalerede, at noget nyt var på vej i Helfers forfatterskab. Skiftet fra fokus på børn til de voksnes problemer åbner op for historien. Den har de voksne mere af end børnene. Det betyder også, at den grundlæggende vision i forfatterskabet – man kunne godt kalde det dets utopi – om det stærke barn i en korrump verden, får en sammenhæng af en alvorlig dimension. Det kunne være et af de forfatterskabsmæssige perspektiver af "Schau mich an", og vel også en årsag til den første bogprisenominering. Det handler det følgende om.

Det er sjældent, at en forfatter kvalitetsmæssigt kulminerer efter at være fyldt 70. Mange har (heldigvis) været produktive i høj alder, men at det ligefrem har været den bedste del af forfatterskabet er en sjældenhed. Jeg kan på stående fod ikke komme i tanker om nogen.

Bortset altså Monika Helfer. Da "Die Bagage" (på dansk "Pakket", 2022) udkom i 2020 vidste jeg ikke (som vel heller ikke de fleste andre), at det skulle være første bind i en trilogi. Men den familiehistorie, der her rulles op, kalder meget naturligt på fortsættelser, der indtil videre har resulteret i to efterfølgende romaner. Om der er flere på vej, ved jeg ikke, men det ville ikke undre mig. Når "Die Bagage" i sin sidste sætning omtaler den døde datter, Pauline, og beretter om, at forfatterinden regelmæssigt besøger hendes grav, aner vi, at dette dødsfald måske er den bagvedliggende årsag til hele trilogien. En årsag, som fortællingen måske nærmer sig til sidst.

For "Die Bagage" er som udgangspunkt en regulær selvbiografi. Forfatteren optræder ikke under eget navn, men de begivenheder, der omtales, kan man let konstatere for en stor dels vedkommende faktisk har fundet sted. Men ikke nødvendigvis i den form, hvori de fremstår i bogen. Den er raffineret komponeret mellem en nutid, hvor fortælleren reflekterer over sin familie og præsenterer den, og så den fortid, der fortælle-mæssigt begynder, da morfaren bliver indkaldt som soldat ved udbruddet af 1. verdenskrig. Scenen er Helfers hjemegn, Vorarlberg, og den sociale spænding er mellem en landsbys etablerede solide beboere og så bedsteforældrene, Maria og Josef, der lever på et lille husmandssted et stykke længere oppe i bjergene. Ved krigsudbruddet har de fire børn. 'Pakket' ('die Bagage') er de lokale landsbyboeres betegnelse for nogen, der flytter rundt fra job til job, og som ikke rigtigt hører hjemme i fællesskabet. De er udenfor,

andenklasser, de holder sig for sig selv og bliver set ned på af de andre i landsbyen. Forfatteren har tilegnet bogen "til mit pak", hun stammer ned fra de udstødte.

Bagage er også mere alment, det man tager med sig, når man flytter fra sted til sted eller fra tid til tid. Bagage er slægtsarven, egenskaber man på godt og ondt bærer med sig fra generation til generation, den ballast man nok kan bearbejde og forandre, men ikke kan undgå at forholde sig til. De første brikker til denne 'bagage' er fortællerens mor, bjergbønderne Maria og Josefs femte barn, der dog dør, da hun (fortælleren) er en stor pige og derfor efterlader hende med en sorg og mange ubesvarede spørgsmål.

Det fremgår derefter af romanen, at fortælleren, som man sikkert godt kan, men ikke behøver at identificere som forfatterinden, først sent i sit liv tog sig sammen til at samle sin 'bagage' op: først da kun den sidste af Maria og Josefs i alt syv børn endnu er i live – tante Kathe, søster til fortællerens afdøde mor – opsøger hun hende og får hende til at fortælle, hvad hun husker om familiens historie. Kathes fortællestemme bliver mere og mere fremtrædende, efterhånden som beretningen skrider frem. En historie der handler om svigt og sammenhold, om at forældre dør, men en søskendeflok overlever – fortalt af to ældre kvinder, og formidlet til vi læsere af en – og det understreger hun - ældre kvindes beretning, en kvinde hvis børn viderefører arven fra bedsteforældrene.

Centralt i denne kamp står morbroren Lorenz, den egentlige leder af den børneflokk, der efter krigen vokser til syv personer. Igen har vi konstellationen: børneflokkens der regulerende og 'frelsende' griber ind i de voksnes dysfunktion. Lorenz organiserer muren omkring Maria, da den skumle borgmester vil udnytte Josefs fravær til seksuelle ydelser. Og det er Lorenz, der i et dramatisk røvertogt til en forråds-kammer hos en velstående landsbyfamilie skaffer mad til den sultende børneflokk og deres mor. Lorenz deserterer senere, hører vi, fra den nazistiske hær under felttoget i Sovjetunionen, og får en russisk familie dér. Et spor er lagt ud, som Helfer vel senere må følge op på? Fortælleren kalder senere *sin* søn op efter morbror Lorenz, og han kommer derved til at danne den heroiske modpol til den datter Pauline, hvis tragiske død slutter romanen.

Erindringer om denne datter, som en del af det der bliver kaldt fortællerens "bagage", dukker op to gange i direkte sammenhæng med to billedbeskrivelser, der fremstår i teksten som symbolske nøglepassager. Beskrivelser af den nederlandske maler Pieter Bruegel den ældre, der hænger på Kunsthistorisches Museum i Østrigs hovedstad Wien. Diskret indsættes romanen i den nationale kulturarv: den er jo også en slags 'bagage', som vi som folk bringer med os. Det første af disse billeder, "Bondebryllup", beser fortælleren ligefrem med den senere døde datter, og det dukker op i fortællingen umiddelbart efter en beskrivelse af et marked, som Maria kort efter 1. verdenskrigs udbrud har deltaget i sammen med den lokale borgmester. Her møder hun en mystisk

tilrejsende tysker, Georg ("ham med dragen" som han beskedent fremhæver), som hun på stedet forelsker sig i. Både han og den ledsagende borgmester bliver de kaoskabende elementer i den tilværelse som græsenke, hun skal føre under mandens indkaldelse. Under dennes korte orlov hjemme nogle måneder efter hans indkaldelse bliver Maria gravid og føder efterfølgende fortællerens mor, men efter krigen går rygterne i landsbyen, at det ikke er Josef, der er far til barnet. Den usikkerhed bliver skæbnesvanger for hende (fortællerens mor) og er den arv, som hendes datter slæber med sig i sit liv. Man kan aldrig være helt sikker...

Og det er som bekendt det, Bruegels billeder i allerhøjeste grad viser. De beskriver mærkelige skurrile figurer, der vælter rundt hulter til bulter i groteske konstellationer: "Og hvad er der med den smukke kvinde nede i midten, med udslået hår og en lang, pupurfarvet kjole med dyb udskæring, som står bag nogen – er det en mand eller en kvinde – og trækker en blå kappe hen over hovedet på vedkommende?". Umiddelbart viser billedet en munter fest, men kigger man nærmere efter, breder uhyggen sig. Lige som med det marked, Maria deltager i. Farerne lurere. Og det er netop det, Monika Helfer gør med den genre, som jeg kan se næsten alle anmeldere refererer til: den tyske 'Dorfroman', skildringen af det idylliske liv på landet og i bjergene i gamle dage. Den tyske udgave af Morten Korch. Helfer går ind i genren, og gør den porøs: viser dens bagsider, dens usikkerhed.

Det andet billede af Bruegel d. ældre, som Helfer refererer til, er "Kinderspiele", der også hænger i Wien, og som umiddelbart er mere muntert end Bondebryllup: "og der var de alle sammen, hele pakket, de løb omkring på billedet, lo og jamrede sig og hujede og hviskede, og jeg stod foran billedet og måtte le". Øjensynlig ren idyl, alle Maria og Josefs børn leger i skøn forening, men så dukker fortællerens døde datter alligevel op i erindringen. Med besøget ved hendes grav løber romanen ud...

Vi er i løbet af romanen blevet overbevist om, at Maria faktisk har været sin mand tro under hans krigsindsats, at hendes under krigen fødte datter er Josefs barn, undfanget under hans første orlov. Denne sikkerhed er baggrunden for, at vi kan læse romanen som en hyldest til den heroisk kæmpende kvinde på hjemmefronten og hendes fantastiske børn, der står vagt, når faren (ikke faderen!) lurere. Som den ni-årige Lorenz med sit gevær, bogens egentlige helteskikkelse. De onde er den bornerte landsbybefolkning, inklusiv Josef selv, der øjensynlig heller ikke har helt rent mel i posen. Hvordan undgår han at komme i egentlige kamphandlinger, og hvor får han sine pengebunder fra? Gåderne omgiver den 'stolte' far, der som de fleste andre mænd i romanen er af tvivlsom karakter. Med undtagelse af Lorenz, der deserterer fra den tyske hær under Ruslandsfelttoget, men senere får en krank skæbne. Også ham er der noget gådefuldt, skjult ved.

”Pakket” er altså en bog, der udadtil fremstår som en hyldest til det hårde, men menneskeligt stærke liv i det gamle bondesamfund, men efterlader en række gådefulde forhold og usikkerheder. Vi ved ikke, når det kommer til stykket, hvad vi skal mene. Er fx borgmesterens første version af sit forhold til Maria nu også mindre sand end den sidste? Hvad skete der faktisk, da Georg besøgte Maria hin vinternat? Osv. Vi tror at se skarpt, men ved nærmere eftersyn er meget tåget.

Sådan som Maria fremstår i en fantasi, hun har, kort efter at hun har truffet Georg: ”Es wäre wie Orient. Sie wäre nicht verdorben. Stiege aus dem Dampf, sähe es aus, als käme sie direkt aus einer Wolke. Georg würde sagen: Nie habe ich etwas Schöneres in der Welt gesehen” (68). Det er den vision, grafikerens Peter-Andreas Hassiepen har gengivet med Gerhard Richters billede fra 2019, som gengives på bogens smudsomslag. En sløret fremstilling af en nøgen kvinde, der holder et håndklæde ned foran sig. På hovedet har hun en slags hat, der godt kunne se orientalsk ud. Mystisk, dragende, utydeligt. Et fantastisk billede, som den danske oversættelse har bibeholdt.

”Pakket” er en lille, koncentreret og stramt komponeret roman om et samfund, der nok rummede megen styrke og moralsk sammenhæng, men også levede på randen af et sammenbrud, som ikke kun blev udløst af 1. verdenskrig. I lavlandet, på det lille stykke østrigsk kyst mod Bodensøen, lever Marias søster og hendes mand et helt andet liv, og det bliver behørigt antydnet, at derfra udgår måske en anden bagage, dvs. en anden historie. Siden ”Mulo” har vi kendt noget til denne familie, næste bind i trilogien handler om den.

”Vati” (dansk ”Far” 2022) fra 2021 rykker det historiske perspektiv nogle årtier frem i tiden og handler om eftervirkninger af Østrigs deltagelse i 2. verdenskrig, hvor fortællerens far mister et ben som soldat ved fronten og lever sit liv med store psykiske traumer. Portrættet af faren er faktisk et meget fint portræt af fænomenet ”traumeoverføring”, som også i de senere år har spillet en rolle i tysk krigshistorieskrivning. Her viser den smukke mormor, Marias, mange børn (”bagagen”) sig at have en forbavsende sammenhængskraft og bringer deres svoger, fortællerens far, gennem en række kriser. Hvor fortælleren i den første roman hovedsagelig var researcher og fortalte bedstemorens historie på afstand, er hun her direkte vidne til begivenhederne, og vi får et tæt og meget fint portræt af en piges opvækst i krigens skygge. Det giver et mere indfølelse udtryk end ”Pakken”s næsten heltindeagtige portræt af den kæmpende kvinde. Hvad der selvfølgelig også havde fremragende sider. ”Far” handler om krigens lange skygger, både dem fra 1. og dem fra 2. verdenskrig,

Men udgangspunktet er som næsten altid i Helfers bøger en idyl. En idyl der går i stykker. En stor del af fortællerens barndom foregår på et kursted oppe i de østrigske Alper, hvor faderen er blev bestyrer for et rekreationshjem for krigsinvalidere. Indtil en dum misforståelse ødelægger hans gode liv og hans kone, fortællerens mor, der blev født under så vanskelige betingelser, dør af kræft. Skildringen af bjergenes natur og det relativt frie børneliv for Monica og hendes søstre (og fortælleren bliver fra starten kaldt ved forfatterindens navn og "den selvbiografiske kontrakt mellem forfatter og læser" er stabil bogen igennem – en særlig variant af den populære autofiktion?) blandes med beretningen om farens bogsult, der førte til, at han opbyggede et stort og bibliotek – fortællerens afsæt til hendes senere karriere som forfatter, forstår man.

Der indføres meget tidlig en "stedmor", som fortælleren fortæller til, så man aner, at idyllen på bjerget ikke varer ved, men så længe den gør det, er den næsten usvækket. Det er medrivende og smukt, litteratur og natur i forening, en paradisisk blanding, som man kan hengive sig til med god samvittighed - for dette er jo kun litteratur, et kunstigt univers, der måske har eksisteret engang, men ikke behøver at have gjort det. "Dichtung und Wahrheit", mit gæt er, at Monica Helfers læsere nyder idyllerne i sig selv, skildringer af sådanne barndomsidyller har altid været populære, og Helfers er særdeles medrivende.

Men da så katastrofen er sket og faren og farens efterhånden fire børn må flytte ned i lavlandet og dets hårde liv, træder "bagagen" i karakter. Dvs. morens søskendeflok, hvor kvinderne tager sig af børnene og mændene sig af den sølle far, der bryder helt sammen og for en tid forsvinder. Skildringen af denne "udlændighed" og det strenge liv i tantens lille lejlighed er vel bogens egentlige budskab, også da faren igen dukker op og hans mange svogre finder en ny kone til ham. "Wir schaffen es", synes budskabet at være, mormors store børneflokk har ikke haft det let, nogle er gået til grunde, andre er døde i for tidlig alder, men slægten lever – og fortælleren slipper diskrete oplysninger om hendes aktuelle liv ud i et omfang, der antyder, at det gør hun også. Også selv om en datter på tragisk vis omkommer ved et uheld i bjergene. Disse (bjergene) har taget og givet, de har været baggrunden for dette østrigske familiedrama, de er på godt og ondt den østrigske sjæl. De har hele tiden været baggrunden for Helfers forfatterskab, her træder de frem og bliver hovedpersonen.

Det kan man jo mene om, hvad man vil. Jeg aner en bestemt konservativ ideologi bag Monica Helfers stil, der i korte, insisterende sætninger aldrig bliver sentimental, men holder det følelsesintense liv ud i en vis afstand – også fordi den fortællende stemmes aktualitet hele tiden betones. Vi er som læsere i stedmorens sted: efter farens død hører vi med interesse, men på afstand om hans og hans datters dramatiske liv. Vi gribes af deres skæbner og beundrer deres livsmød og deres familiers

sammenhængskraft. Den tragiske dimension som vi anede i det tidlige roman "Mulo" med figurationen af den samme familie, er nu væk. Betonningen af en grundlæggende menneskelig godhed og hjælpsomhed – en kristen 'caritas' – har altid været den humanistiske konservatismes kendetegn. Uforanderlig siden tidernes begyndelse, uanfægtet af skiftende magtforhold, krig og nød, synes det. Det er den kraft Monica Helfer skildrer i "Pakket" og i "Far".

Og så kan man smile lidt af ordspillet omkring hendes eget navn, når det bruges om faren, der måske ikke hjælper så mange andre end sig selv. Men "hvad er et navn?", som Romeo siger til Juliet, det er kærligheden det kommer an på.

Det ændrer sig med den tredje og foreløbigt sidste bog i trilogien. "Löwenherz" (dansk "Løvehjerte" 2024) fra 2022 er efter min mening den absolut bedste af de tre, og burde vel have været nomineret til den bogpris, Monika Helfer endnu aldrig har fået. Uden den er trilogien ufuldendt. Efter mormorens skæbne under 1. verdenskrig i "Pakket" og faderens under og efter 2. verdenskrig i "Far" kommer nu bogen om de tre søstres lillebror, Richard og hans liv i Bregenz ved Bodensøen i årene omkring slutningen af 1970'erne og ind i 80'erne. Vi kommer samtidigt helt tæt på forfatterindens eget liv, så meget at betegnelsen 'autofiktion' nu synes helt dækkende. Også selv om det er blevet en betegnelse i vor tids litteraturformidling som varemærke for stort al litteratur, der bare overfladisk spejler en forfatters private verden. Og hvilken litteratur gør ikke det?

Hvor de to første bind forbandt de personlige livsforløb med den østrigske historie i store træk, og man kunne læse familiehistorien som en koncentreret national historie, er "Løvehjerte" af en anden opbygning. Romanen er helt fokuseret om skildringen af en mand, der vel i dag ville have fået betegnelsen autist. Han er hvad franskmændene kalder "un ingénu", en uskyldig, ren og utilnærmelig. En gåde, måske i familie med Robert Musils "manden uden egenskaber", men med flere aktive talenter typisk for autister: en fremragende typograf, en glimrende maler og med et udpræget talent for at knytte et barn til sig. En lille pige, Putzi, som han af tilfældige grunde får ansvaret for, og som han viser sig at være en fremragende stedfar for. Kærlig og omsorgsfuld. Indtil et administrativt kiks og et omgivende samfunds bureaukratiske fornuft får spoleret forholdet, og Richard efter en depressiv periode tager sit eget liv. 30 år gammel. De historiske sammenhænge er kun løseligt tegnede og spiller ingen afgørende rolle i romanen, hverken allusionen til Baader-Meynhoff-gruppen eller middelalderens Richard Løvehjerte. Dette er en moderne tragedie om en særlings mislykkede forsøg på at finde en plads i verden. En verden der (ikke længere?) kan rumme det egenartede og

'gale': måske alligevel et historisk perspektiv? Historien koncentreret i ét brændpunkt: autismen.

Bogens virkning bliver allerede angivet i dens titel. Jeg har sjældent læst en roman, der så umiddelbart går til hjertet som "Løvehjerte", så gribende komponeret frem mod den tragedie, som vi diskret, men umiskendeligt får annonceret lige fra begyndelsen. Stramt og nådesløst får vi beskrevet den voksende kærlighed mellem mand og barn – suppleret af hunden Schamasch, hvis trofasthed underbygger alliancen mellem Richard og Putzi. Putzi er med Richard på arbejde i trykkeriet og bliver hele typografsjakets kæledække, hun tager del i hans forskellige gøremål og bliver oplært af ham – også i skolesager. Der er ingen grund til at betvivle skildringens kunstneriske ægthed, den giver sig 'kun' ud for at være fantasi. Men den er totalt rørende, overbevisende, menneskelig. Den "går til hjertets rod", som Otto Gelsted skrev. En utopi midt i en verden, vi godt aner ikke vil kunne honorere den.

På et tidspunkt får Richard en kæreste, Tanja, som er advokat og effektiv, og som vil have orden på forholdet til Putzi. Registrering, adoption og alt det der. Her starter derouten nedad mod døden, men Tanja er ikke ond, kun rimelig og rationel, og det skal man ikke være i sådanne forhold. Schamasch bliver skudt af et vådeskud, Putzi bliver hentet og bortført af sin tvivlsomme mor og hendes bøllehjælpere, og Richard begår selvmord. I forfatterindens store, hjerteskerende rekviem til sin døde bror slutter bogen. Der er ikke mere at sige, ingen morale eller konklusion. Det er utopiens totale død, og det er overbevisende lavet.

Det peger på den eneste sidehistorie, romanen indeholder: den skrivende forfatters egen historie og overvejelser over sin kunstneriske proces. Samtidigt med at Richard og Putzi etablerer deres symbiotiske samliv, forlader fortælleren (der optræder i eget navn: Monika Helfer) sin første mand (uden de store følelsesmæssige problemer), som hun har to børn med, og gifter sig med en anden: den Michael (Köhlmeier), som hun så vidt vides stadig er gift med – og hun får i slutningen af historien to nye børn med ham. Lykkeligt nok, tilsyneladende en harmonisk måde at klare følelserne vildveje i et moderne samfund, en anden én kan godt blive misundelig over en sådan beherskelse af et partnerskift. Michael fungerer bogen ud som Monikas forstående hjælper i forholdet til den sære bror, og udnævnes også hele tiden som den, der ved mest om svogeren. Et slags skjult helteportræt og en direkte kærlighedserklæring til ægteemanden. Vi glæder os på deres vegne.

Men er der ikke noget mere i disse overvejelser? I en stor anrøbelse af den afdøde bror beder forfatterinden ham til slut om tilgivelse og om en endelig forklaring på hans skæbne. Hans svar er en gentagelse: "Jeg er bange for, at jeg på alle de spørgsmål, du

kan stille mig, ikke kender noget svar". Richard er som sagt en "ingénu", en uskyldig, urørlig, gådefuld person, der ikke spørger om noget, og ikke kan svare på noget. En hyppig gæst i verdenslitteraturen, næsten uforanderlig gennem århundrederne, et moderne eksempel er figuren Jacob i Virginia Woolf's "Jacob's Room" fra 1922. Litteraturen om ham eller hende er ofte en anrøbelse om svar, en artikulering af dårlig samvittighed. Monika og Michael hjælper Richard alt, hvad de kan, synes man. Men er det nok? Kan vi nogensinde være nok for de mennesker, der står os nærmest - er kærligheden uudtømmelig?

Derom handler "Løvehjerte", en bog om én der ikke kan forstås, men kun beskrives. Når jeg læser den, tænker jeg hele tiden på den datter, der bliver født undervejs, Monikas og Michaels Paula, som vi ved fra andre sammenhænge i forfatterskabet på tragisk måde omkom som 21-årig. Köhlmeiers lille pige med fingerbøllet. Er portrættet af Richard en slags stedfortræder for den døde datter? Langt ude, kan man hævde, javel, men der er en smerte i "Løvehjerte", som man leder efter en årsag til i den relative idylhistorie om forfatterens egen kærlighed. Den var måske heller ikke uudtømmelig?

Hvorom alting er: med sin trilogi "Pakket", "Far" og "Løvehjerte" skriver Monika Helfer en moderne Østrigs historie med vægten på alpelandskabets betydning og med – som i det forrige forfatterskab - fokus på børnenes skæbne. Hvor Helfers kvindelige forfatterpendant Eva Menasse er ved at skrive Østrigs historie med udgangspunkt i jødernes historie, skriver Helfer børnenes historie. Som Menasses "Vienna" og "Dunkelblum" en i bund og grund positiv historie om vanskeligheder, tilbageslag og overlevelse. Socialhistorie i en ny, fiktiv form, som vi andre har brug for til at varme vore hjerter med en i bogstavelig forstand kold tid.

I sammenligning med den storslåede trilogi om Østrigs historie i det 20. århundrede set gennem en families udvikling og død, er Monika Helfers seneste roman "Die Jungfrau" fra 2023 en bagatel. Ikke uinteressant og underholdende at læse, men uden – synes det mig – det store perspektiv. Jeg forestiller mig, at den på en måde er en fortsættelse af hendes debut som romanforfatter: "Die wilden Kinder", som jeg som sagt ikke har læst. Den handler nemlig igen om to veninder, der så at sige er "på springtur" væk fra forældrenes og senere ægtemandens kontrol, et forsøg på en frigørelse med store omkostninger. Igen optræder fortælleren med forfatterens eget navn og med en række personlige forhold, som vi allerede ved er Monika Helfers egne. Fx to ægteskaber med hver to børn, og igen med den sidste ægtemand, Michael Köhlmeier i en slags alfaderlig helterolle. En rolle han på behørig måde forsøger at distancere sig fra. Klædeligt nok, men vi er ikke i tvivl om, at Monika Helfer er glad for udskiftningen af ægtemand.

Bogens egentlige heltinde er dog veninden Gloria, som kommer gennem et langt liv med mange mystiske omstændigheder (hvem er egentlig hendes far?, hvorfra har hun sine og morens mange penge, osv?) og mange erotiske oplevelser – uden nogensinde at få gennemført et klassisk, almindeligt samleje. Hun er altså i teknisk forstand stadig 'jomfru', hvad hun både er ked af, og i nogen grad skilter med. En jomfruelighed der vel sætter fortælleren/forfatterens lykkelige sexliv i relief. Hvor den rige Gloria aldrig får et sexliv, får den fattige Moni (der vokser op i trange kår der ligner forfatterens) et rigt ditto. Eller hvordan? Er Gloria-figuren i virkeligheden igen en udgave af det voksne barn, der sætter sig til modværge mod det normale liv, og her – som i "Løvehjerte" – spiller fallit, hvor fortælleren ikke tager så mange chancer og ligger i ske med ægteemanden. Helfers styrke som forfatter er måske at kunne holde en problemstilling svævende, at føre en handling frem til en moralsk grænse, som vi forstår og tvinges til at tage stilling til. Men uden at fortælleren giver også en anvisning.

Monika Helfer er forhåbentlig ikke færdig med sit forfatterskab, men komponenterne synes at ligge fast. Mit gæt er, at fortsættelsen blive "tema med variationer".